

Ivan Khoma

Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4607-7065>

Участь українців австро-угорського підданства в Першій більшовицько-українській війні (січень–березень 1918 р.)

У новітній історії України відродження української державності припадає на 1917 р. Цей процес пов'язаний з українськими землями, що перебували в складі Російської імперії. У 1917 р. виснажену Першою світовою війною Росію охопила революція, на початку якої українські національні сили створили Українську Центральну Раду (далі: УЦР) для створення національно-територіальної автономії. Цей задум не був підтриманий офіційною владою Росії – Тимчасовим урядом. Також проти української державності виступив більшовицький уряд, який через державний переворот замінив Тимчасовий уряд 25 жовтня 1917 р.¹ Це не було приводом, щоб зупинити державотворчий процес і УЦР проголосила 7 листопада 1917 р. Українську Народну Республіку (далі: УНР), як федерацію в складі небільшовицької Росії. У відповідь на це, більшовицький уряд на чолі з В. Леніном розпочав війну проти УНР. В українській історіографії ця війна отримала назву Перша більшовицько-українська (грудень 1917 – червень 1918 рр.). Це перша війна за незалежність України в ХХ ст., адже під час цієї війни, 22 січня 1918 р., УЦР проголосить незалежність УНР від Росії.

Характерною особливістю цих подій на українських землях у складі Росії є те, що в них прийматимуть дуже активну участь українці австро-угорського підданства. Відродження української державності під егідою УЦР застане їх у Києві, інших українських містах та загалом у Росії в статусі військовополонених.

¹ Датування за старим стилем (Юліанським календарем). До середини лютого 1918 р. на території Росії діяв ще Юліанський календар, різниця між Юліанським та Григор'янським становила 13 днів.

В українській історіографії прийнято розглядати офіційний та фактичний початок Першої більшовицько-української війни. Для позначення офіційного початку війни дослідники дотримуються дати 4 грудня 1917 р., коли Раднарком надіслав «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради»².

Фактичний початок війни припадає на 5 січня 1918 р., коли більшовицькі війська на чолі з В. Антоном-Овсієнком розпочали загальний наступ на Україну³. Приводом до прямої агресії більшовицької Росії стало оголошення 4 січня українським більшовицьким урядом Народним Секретаріатом у Харкові війни УЦР. За відсутності власних військ Народний Секретаріат у Харкові був змушений користуватись «послугами» військ Раднаркому Росії⁴.

Цю війну не можна розглядати з погляду класичних воєн між двома державами з притаманними їм розробками і веденням військових операцій великими регулярними арміями, наявністю чітко окреслених театрів воєнних дій, фронтів тощо. Адже воєнні дії між більшовицькими та українськими військами не були позиційні, а відзначались високою мобільністю і зміною характеру бойових дій, а це вимагало невеликих і мобільних частин⁵. Проте навіть до такої за своїм характером війни УЦР та уряд – Генеральний Секретаріат не були готові. До головних причин відноситься наявність у лавах українізованих частин армії УНР таких явищ, як дезорганізація, мародерство, більшовицька пропаганда, дезертирство тощо.

На цьому тлі вирізнялась військова формація армії УНР, початок формування якої припадає на другу половину листопада 1917 р., Галицько-буковинський курінь Січових стрільців. Напередодні початку прямої агресії Росії, чисельність куріня становила до 700 стрільців. Командний склад представляли колишні військовополонені армії Австро-Угорщини, всі народжені в Галичині. Їхній вік 25–28 років, до Першої світової війни навчались в університетах Львова та Відня та відіграла ключову роль в українському молодіжному громадсько-політичному русі Галичини. Серед них, Євген Коновалець, Роман Дашкевич, Іван Чмола та інші. Військовий та бойовий вишкіл здобули в боях Першої світової війни проти армії Російської імперії, а російський полон став випробуванням для тіла та духу. Особовий склад приблизно на 75% складався з українців підданства Австро-Угорщини, а 25% українців Наддніпрянщини. Загалом, напередодні Першої більшовицько-

² V. Holubko, *Armiya Ukrayinskoyi Narodnoyi Respubliki*, Lviv 1997, s. 130; Y. Hrytsak, *Narysy istoriyi Ukrayiny. Formuvannya ukraïnskoyi natsiyi XIX–XX st.*, Kyiv 1996, s. 121.

³ V. Antonov-Ovsienko, *Zapiski o grazhdanskoï voyne*, t. 1, Moskva 1924, s. 121; N. Kakurin, *Kak srazhalas revolyutsiya*, v 2-kh tomakh, t. 1, Moskva 1990, s. 165.

⁴ A. Lykholat, *Zdiysnennya leninskoyi polityky v Ukrayini 1917–1920*, Kyiv 1967, s. 115; Y. Tynchenko, *Persha ukraïnsko-bilshovytska viyna (hruden 1917 – berezen 1918)*, Kyiv–Lviv 1996, s. 104.

⁵ V. Holubko, *op. cit.*, s. 138–140.

української війни, Січові стрільці вирізнялись високим рівнем політичної стійкості, національної свідомості та боєздатності. З перспективи формування нових частин, Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців був перейменований у І-й курінь Січових стрільців.

З огляду на вищесказане, фактичний початок війни командування І-го куреня Січових Стрільців зустріло в бойовій готовності. З 5 січня 1918 р. місцем розташування були житлові приміщення Духовної семінарії Києва, а служба зводилась до охорони Центральної Ради, урядових установ та нагляду за громадським порядком на вулицях столиці.

Вже 10 січня перша сотня Січових стрільців під командуванням Р. Сушка отримала наказ виїхати на полтавський напрямок Лівобережного фронту⁶. На цьому фронті в сторону Києва більшовицькі війська паралельно здійснювали наступ у двох напрямках: бахмацькому та полтавському. Саме останній на час видання наказу вважався найбільш небезпечним. Оскільки 6 січня 1919 р. більшовицькі частини О. Єгорова захопили Полтаву і, об'єднавшись із харківською групою М. Муравйова, розпочали наступ по залізничній колії на Київ через станції Ромодан, Гребінка, Кононівка та Яготин.

Через страйк залізничників у Дарниці, стрілецька сотня до місця бойового призначення – станції Яготин, що приблизно в 100 км від Києва, – прибула тільки 14 січня 1918 р. На той час захист цього напрямку здійснювали підрозділи Гайдамацького коша Слобідської України на чолі з О. Волохом⁷.

Перед тим, 11 січня більшовики під командуванням М. Муравйова взяли станцію Ромодан (приблизно в 132 км на схід від Яготина) та розпочали вести розвідку на Бахмач, Крути, Гребінку та Черкаси. М. Муравйов телеграмою інформував В. Антонова-Овсієнка про намір укріпитись на лінії Бахмач–Гребінка (відстань між ними з півночі на південь приблизно становить 150 км) і нанести удар по Києву⁸. Після Ромодан колони розділилися: харківська пішла на Гребінку (приблизно в 76 км), а полтавська під командуванням М. Муравйова пішла на північ до Бахмача (відстань становить більше 200 км). 13 січня харківська колона під командуванням Беленковича, яка наштотхнула на серйозний опір з боку військ УНР, взяла станцію Гребінку⁹.

Дещо пізніше до станції Яготин приїхав курінь Коша Слобідської України – чорні гайдамаки. 16 січня 1918 р. курінь гайдамаків і 1-ша чота О. Вудкевича

⁶ V. Kuchabsky, *Vid pervopochyniv do Proskurivskoyi operatsiyi. Korpus Sichovykh Striltsiv: voyenno-istorychnyy narys, yuvileyne vydannya 1917–1967*, Chikaho 1969, s. 58; R. Sushko, *Sichovi Striltsi za Tsentralnoyi Rady*, „Istorychnyy Kalendar-almanakh Chervonoyi Kalyny na 1928 rik” 1927, s. 17.

⁷ Y. Tynchenko, op. cit., s. 169; idem, *Ukrayinski zbroyni syly berezen 1917 r. – lystopad 1918 r. (orhanizatsiya, chyselnist, boyovi diyi)*, naukove vydannya, Kyiv 2009, s. 78.

⁸ Derzhavnyy arkhiv Rosiys'koyi federatsiyi (DARF), f. r – 8415, op. 1, spr. 17, ark. 167, 173.

⁹ Ibidem, ark. 181.

сотні Січових стрільців виїхали на допомогу отаманові О. Волоху до проміжної між Яготином і Гребінкою станції Кононівна. Тут, під час позиційних боїв вони затримали просування більшовицьких військ. Решту сотні Січових Стрільців планувалось з флангів залучити для підтримки вищевказаних сил. Проте оперативна ситуація на фронті, якою, як засвідчують перші дні війни, не володів штаб Лівобережного фронту на чолі з сотником М. Шинкарем, змусила відкликати решту сил I-ої сотні з-під станції Яготин до станції Бобрик (бахмацький напрямок) в розпорядження С. Петлюри¹⁰.

Таке рішення командування армії було пов'язано з тим, що після здобуття вузлової станції Ромодан більшовицькі частини М. Муравйова фактично без перешкод на 14 січня переправились залізницею до Бахмача¹¹. Після здобуття цього містечка, частини М. Муравйова разом з іншими більшовицькими групами проїхавши більше 70 км у напрямку Києва підійшли до ст. Крути. 16 січня на цій станції відбувся відомий бій, у якому перемогу здобули більшовицькі війська.

Відступаючи, українські частини для стримання руху ворога руйнували залізничний шлях. Про це в телеграмі В. Антонову-Овсієнку від 15 січня повідомляв М. Муравйов: «(...) Путь Гребенка-Дарница страшно поврежден»¹².

Одночасно з 15 на 16 січня 1918 р. в Києві більшовики підняли повстання. У зв'язку з цим, 17 січня на ст. Бобрик (проміжна станція з Бахмача на Київ) командувач Лівобережного фронту отаман С. Петлюра скликав нараду командирів окремих частин, які вирішили швидко придушити повстання більшовиків у Києві та організувати оборону столиці по Дніпру¹³.

Під час відступу зі ст. Бобрик у напрямку на Київ 1-ша сотня Січових Стрільців з гайдамаками Коша Слобідської України в Броварах з 17 на 18 січня роззброїла дезорганізований більшовицькою агітацією українізований полк ім. С. Наливайка чисельністю близько 1400 вояків¹⁴.

18 січня українські військові сили, що відступали з бахмацького та полтавського напрямків, прибули до ст. Дарниця. Після певної реорганізації сил, які перебували в розпорядженні С. Петлюри, було вирішено відступати до Києва двома колонами: через Ланцюговий та Залізничний мости¹⁵. Перша колона складалась із куріня Червоних Гайдамаків, Отаманської кінної сотні, першої сотні Січових Стрільців, сотні ім. С. Наливайка та I-го Гайдамацького гарматного дивізіону загальною кількістю близько 500 вояків. До другої колони входили: курінь Чорних Гайдамаків та

¹⁰ R. Sushko, op. cit., s. 18.

¹¹ Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, s. 166.

¹² DARF, f. r – 8415, op. 1, spr. 17, ark. 198.

¹³ O. Udovychenko, *Ukrayina u viyni za derzhavnist*, Vinnipeh 1954, s. 22.

¹⁴ R. Sushko, op. cit., s. 20; Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, s. 185.

¹⁵ S. Rayevskyy, *Moya sluzhba pid komanduvanniam Symona Petlyury*, „Ukrayinskyy kombatanť” 1947, № 1, s. 18.

рештки полку ім. П. Дорошенка чисельністю приблизно 350 вояків¹⁶. Втім загальний відступ, який розпочався з 18 на 19 січня 1918 р., вніс певні корективи в розташування сил. Адже опір, з яким зіткнулись сили армії УНР, міг перевести відступ до небажаної затяжної позиційної перестрілки. Тому 1-шу чоту Січових Стрільців було долучено до другої колони. Увечері 19 січня ці сили під командуванням С. Петлюри вступили в Київ. Захист тилу забезпечувала 4-та чота першої сотні Січових Стрільців під командуванням А. Домарадського та частина гайдамаків Коша Слобідської України¹⁷.

Бій за мости коштував гайдамакам та наливайківцям 20 убитих і поранених, а січовикам – 4 убитих і 8 поранених. Червоногвардійці втратили близько 50 убитих та поранених, залишивши на полі бою 4 гармати та 12 кулеметів¹⁸.

Одночасно на Київ досить швидко наступали більшовицькі війська під командуванням М. Муравйова. Їхній рух гальмували зірвані мости. 18 січня в черговій оперативній телеграмі, М. Муравйов інформує В. Антонова-Овсієнка: «Наши остаются в 50 верстах от Киева. Страшно задерживаются из-за мостов – зорваны»¹⁹.

До прибуття українських військових сил з Лівобережного фронту оборону Києва здійснювали невеликі частини полків ім. Б. Хмельницького, П. Полуботка, І. Богуна, К. Гордієнка, загони Вільних козаків, громадські відділи та І-ий курінь Січових Стрільців. Ці сили нараховували приблизно дві тисячі вояків²⁰.

Саме активна участь у придушенні більшовицького повстання в Києві з 16 до 19 січня 1918 р. почала визначати місце та роль формації Січових стрільців, особовий склад якої представляли українці австро-угорського підданства, в подальших державотворчих процесах. Адже протибільшовицький штаб на чолі з підполковником Ю. Капканом та штаб Київської військової залози на чолі з інженером М. Ковенком, не був у змозі координувати керувати вищезгаданими частинами армії УНР у Києві. Тому, не отримавши попередньо якихось наказів, командир І-го куреня Січових стрільців Є. Коновалець та начальник штабу А. Мельник зранку 16 січня виїхали до УЦР та Київського військового округу, щоб з'ясувати ситуацію. Переконавшись, що збройні сутички на вулицях Києва не були внутрішньополітичною боротьбою українських партій, Є. Коновалець, перебуваючи у Всеукраїнській Військовій Раді, заявив, що курінь Січових стрільців виступає проти більшовиків²¹.

Відразу після приїзду, до місяця розташування куреня – Духовної семінарії на Вознесенському узвозі – було скликано Старшинську раду, на якій Є. Коновалець

¹⁶ Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, s. 186.

¹⁷ R. Sushko, *op. cit.*, s. 21–22, 23.

¹⁸ Y. Tynchenko, *Ukrayinski zbroyni syly...*, s. 90.

¹⁹ DARF, f. 1029, op. 1, spr. 1, ark. 175–177.

²⁰ Z. Stefaniv, *Ukrayinski Zbroyni syly 1917–1921 r.r. Doba Tsentralnoyi Rady y Hetmanatu*, „SUV” 1947, № 1, s. 74; Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, s. 39.

²¹ V. Kuchabsky, *op. cit.*, s. 67.

свій виступ закінчив словами: «Тепер мої панове, прошу вирішити чи курінь Січових Стрільців має виступити зі зброєю в руках і тим перехилити побіду на сторону Центральної Ради, чи курінь має триматися пасивно та приглядатися боротьби, а тільки на випадок наказу боронитися». Після цих слів у залі запанувала тиша. Засідання продовжив виступ І. Чмоли, який зазначив, що II-га сотня куреня в доброму настрої і готова виступити на захист²². Потім старшини звернулись до особового складу зі словами: «Хто не хоче полягти, хай відступить на бік!». Не відступив ніхто²³.

На той час Духовна семінарія, яка розташовувалась у центральній частині Києва, вже була оточена більшовицькими частинами, що наступали з Подолу. Я. Тинченко припускає, що з боку більшовиків були спроби схилити січовиків на свій бік²⁴.

Начальник штабу А. Мельник, відповідно до оперативної ситуації, розробив план бойових дій, яким передбачалось розвинути наступ, для придушення повстання, трьома групами²⁵. Перша група повинна була наступати по Великій Житомирській – Андріївському узвозу на Поділ; друга група – вздовж Великої Підвальної до Золотих воріт; третя група – в напрямку Великої Підвальної – Рильського провулку до Софіївської площі. Згідно з цим планом наступу передбачалося забезпечити захист Центральної Ради та локалізувати повстання на Подолі, щоб не допустити його об'єднання з більшовицьким повстанням на Печерську²⁶.

Усі інші частини стрілецького куреня залишалися як резерв у казармі, обороняти яку мала сотня В. Кучабського з двома скорострілами. Командування всією операцією здійснював А. Мельник.

Сили куреня, які планувалось задіяти для придушення повстання разом із запасною сотнею, становили понад 450 стрільців і старшин. Протистояло їм близько 250 червоногвардійців з Подолу і збільшовичених вояків українізованого полку ім. П. Сагайдачного²⁷.

16 січня о 14 год. 45 хв. стрільці розпочали придушення більшовицького повстання в Києві. У кінці дня, 18 січня, командування I-го куреня Січових стрільців, після важких дводенних вуличних боїв, ставило завдання придушити повстання на Подолі. Попередньо це рішення В. Кучабський узгодив із штабом Київської військової залози, а також із заступником начальника Генерального Військового шта-

²² O. Dumin, *Miy pamyatnyk 1917–1918 r.r. pry Sichovykh Striltsyakh*, „Striletska dumka” 1919, № 60, 9 lystopada, s. 1.

²³ V. Kuchabskyi, op. cit., s. 69.

²⁴ Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, op. cit., s. 245.

²⁵ S. Ripetskyi, *Ukrayinske Sichove Striletstvo. Vyzvolna ideya i zbroynny chyn*, Nyu-York 1956, s. 231.

²⁶ V. Kuchabskyi, op. cit., s. 69.

²⁷ M. Kovalchuk, *Yevhen Konovalets na choli Sichovykh Striltsiv (1918–1919)*, „Ukrayinsky vyzvolny rukh” 2006, № 8, s. 33.

бу полковником О. Сливинським. Виконання цього завдання розпочалось вранці 19 січня одночасним наступом трьох груп. Найбільша група на чолі з Ф. Черником йшла Андріївським узвозом, група І. Чмоли разом з невеликим відділом вільних козаків рухалася Олександрійською вулицею, а тиллові частини В. Кучабського – на Поділ від семінарії Вознесенським спуском. Під час цього наступу вперше було задіяно гарматний відділ Р. Дашкевича. Цього ж таки дня січовикам вдалося придушити повстання на Подолі. Майже половина бойового складу було вбито та поранено²⁸.

Подальші дії, пов'язані з придушенням повстання в Києві, командування куреня спрямувало на приборкання більшовицького виступу на заводі «Арсенал». Основні сили в цій частині міста були представлені рештками лівобережних частин армії УНР на чолі з С. Петлюрою, в авангарді яких стояли гайдамаки Коша Слобідської України та перша сотня куреня Січових стрільців. З 20 на 21 січня 1918 р. ці сили, за підтримки полку ім. К. Гордієнка на чолі з полковником В. Петрівим остаточно придушили повстання на заводі «Арсенал»²⁹.

Після придушення повстання на заводі «Арсенал» І-ша сотня Січових стрільців перейшла в розпорядження куреня, оперативний штаб та частина особового складу якого розташувалися в Михайлівському монастирі. На цей час курінь закріпив за собою здобуті вищевказані бойові позиції, зокрема і навколо УЦР та уряду УНР. Про це свідчить оперативне реагування на нові більшовицькі виступи на Подолі з 22 по 24 січня та в інших частинах Києва³⁰. Лише чота А. Домарадського І-ої стрілецької сотні отримала наказ перейти із набережної в Дарницю для закріплення позицій оборони Києва від наступу більшовицьких військ. У той же день чота була змушена відступити до Києва, оскільки командування армії УНР так і не організувало оборони столиці³¹.

М. Муравйов, з огляду на опір військових сил УНР під Гребінкою і Бахмачем, під час переписки з В. Антоновим-Овсієнком 13 і 15 січня, готувався до сильного супротиву під Києвом³². 20 січня В. Антонова-Овсієнко інформували, що більшовицькі сили підходять до Дарниці³³. 24 січня М. Муравйов з Дарниці повідомляв, що Київ остаточно оточений революційними військами і для закріплення позицій просить підкріплення з Єкатеринослава³⁴.

²⁸ V. Kuchabskyy, op. cit., s. 73; Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, s. 273.

²⁹ O. Udovychenko, *Persha borot'ba za Kyiv (1917–1918)*, „Viyskova sprava, Ukrayinskyy neperiodychnyy viyskovyy zhurnal” 1927, № 1, s. 14.

³⁰ Idem, *Ukrayina u viyni...*, s. 26–28.

³¹ R. Sushko, op. cit., s. 27.

³² DARF, f. r – 8415, op. 1, spr. 17, ark. 181, 198.

³³ DARF, f. 1029, op. 1, spr. 1, ark. 186.

³⁴ Rosiyskyy derzhavnyy voyennyi arkhiv, f. 14, op. 1, spr. 10, ark. 111.

Співвідношення сил у битві за Київ з 22 до 26 січня 1918 р., де українські частини нараховували близько 3 тис. вояків, становило приблизно 1:7 на користь більшовиків³⁵. Тому і здобуття Києва було лише справою часу. 24 січня командний склад куреня отримав наказ підготувати та провести евакуацію УЦР та уряду до Житомира. Виконання цього наказу частково було доручено другій сотні Січових стрільців, яка перед тим провела зачистку шляху з Києва до ст. Святошин, по якому мала проходити евакуація Центральної Ради та уряду до Житомира. Ввечері 24 січня разом з другою сотнею і частиною команди куреня в Святошин прибув і голова УЦР М. Грушевський³⁶.

26 січня 1918 р. Київ покинули останні українські відділи, які відступили до Святошина, а звідти – до села Ігнатівки [сучасне містечко Ірпінь]³⁷, де була проведена реорганізація наявних сил армії УНР. У результаті було створено Окремий Запорізький загін на чолі з генералом К. Прісовським. До нього увійшли штаби та рештки Георгіївського, Полуботківського, Богданівського, Сагайдачного, Гордієнківського та Республіканського полків. Чисельність загону налічувала приблизно 3 тис. вояків³⁸. Вільні козаки М. Ковенка приєдналися до Коша Слобідської України С.Петлюри³⁹. І-ий курінь Січових стрільців реорганізація не торкнулась.

Переломним моментом у Першій більшовицько-українській війні стало підписання в ніч з 26 на 27 січня 1918 р., за участі делегації Раднаркому, Брестського мирного договору між УНР та державами Четвертого союзу.

29 січня Окремий Запорізький загін, Кіш Слобідської України, І-ий курінь Січових Стрільців разом з Центральною Радою та урядом прибули до Житомира. Тут, на короткий період командування куреня передало охорону центральних органів влади силам кінного дивізіону ім. М. Залізняка полковника П. Триліського⁴⁰, а основні сили спрямували на лінію Житомир – Коростень – Олевськ – Сарни (приблизно 250 км). Оскільки саме цим шляхом було прийнято рішення відводити органи української влади до Сарн.

30 січня провели часткову реорганізацію гарматної батареї куреня⁴¹. Це було пов'язано з тим, що на проміжній станції містечка Коростишів, з ініціативи Р. Дашкевича, до батареї приєдналося 37 семінаристів. З них, за словами останнього, «ви-

³⁵ V. Holubko, op. cit., s. 168.

³⁶ A. Krezub, *Z Kyeva do Sarn i nazad*, „Istorychnyy Kalendar-almanakh Chervonoyi Kalyny na 1938 rik” 1937, s. 45.

³⁷ Y. Tynchenko, *Persha ukrayinsko-bilshovytska...*, s. 322.

³⁸ V. Holubko, op. cit., s. 169.

³⁹ Z. Stefaniv, op. cit., s. 79.

⁴⁰ V. Holubko, op. cit., s. 168; Y. Tynchenko, *Ofiterskyy korpus Armiyi Ukrayinskoyi Narodnoyi Respubliki (1917–1921)*, naukove vydannya, Kyiv 2007, s. 442.

⁴¹ M. Kurakh, *Persha bateriya Sichovykh Striltsiv*, „Visti” 1959, № 94, s. 164.

робились найліпші гарматчики: багато з них стало артилерійськими старшинами в «Гарматній бригаді Січових Стрільців»⁴².

Подальше просування в напрямку Сарн стрілецький курінь здійснював самостійно. Тому Є. Коновалець у Коростені, з метою захисту тилу, видав наказ розібрати залізничні колії в напрямках Коростень – Київ, Коростень – Овруч, Коростень – Новоград-Волинськ⁴³. Наказ виконала перша сотня Р. Сушка. 2 лютого органи державної влади УНР під охороною стрілецького куреня прибули до Олевська. Після декількох позиційних бойових сутичок, під час переходу через р. Случ, 19 (6) лютого 1918 р. [подальше датування вказується за новим стилем], вони вступили в Сарни.

Загалом, просування по лінії Житомир – Коростень – Олевськ – Сарни супроводжувалось постійними збройними сутичками з більшовицькими військами. У цих сутичках були задіяні I-ша сотня Р.Сушка, II-га сотня І. Чмоли, сотня скорострільів Ф. Черника та гарматна батарея Р. Дашкевича з використанням панцерних поїздів. Зазвичай усі збройні сутички завершувались роззброєнням більшовицьких частин.

У Сарнах курінь Січових стрільців перебував приблизно до 24 лютого. Цього дня розпочався спільний наступ військ УНР та Німеччини на Київ проти більшовиків трьома ударними групами. 27 лютого до них приєдналася австро-угорська армія, в складі якої перебував I-й полк Українських січових стрільців. Легітимність перебування німецьких та австро-угорських військ на території України визначали звернення 12 лютого (31 січня) делегації УНР в Бресті, за згодою Центральної Ради, щодо військової допомоги в російсько-українській війні та укладена між ними 18 лютого офіційна конвенція⁴⁴.

У зв'язку з цим М. Муравйов, який на той час вже командував більшовицькими військами на румунському фронті, 26 лютого в оперативному повідомленні писав: «(...) советская власть на Украине поставлена штыком и цной крови не сегодня завтра придет вновь в руки гайдамаков (...). Катастрофа Києва близка»⁴⁵.

Під час наступу I-ий курінь Січових стрільців та Кіш Слобідської України перебували в авангарді другої ударної групи, яка рухалася на Сарни-Коростень-Київ. 28 лютого ці сили під час переходу р. Ірпінь біля ст. Буча та селища Романівка розпочали останні бої за Київ, а вже 1 березня вступили до столиці⁴⁶. Наступного дня до Києва повернулись УЦР та уряд. У подальших військових діях за звільнення України I-ий курінь Січових стрільців участі не брав, а відповідно до наказу Міністерства військових справ від 5 березня був призначений нести гарнізонну службу,

⁴² R. Davnyy, *Pro Sichovykh Striltsiv*, Viden 1921, s. 26.

⁴³ V. Kuchabsky, op. cit., s. 86.

⁴⁴ V. Holubko, op. cit., s. 179–180.

⁴⁵ DARF, f. r – 8415, op. 1, spr. 17, ark. 71.

⁴⁶ V. Kuchabsky, op. cit., s. 90; Y. Tynchenko, *Persha ukraïnsko-bilshovytska...*, s. 352–354.

– «Всі українські військові частини, що увійшли до м. Києва стають гарнізоном цього міста»⁴⁷. Діяльність куреня зводилась до охорони центральних органів державної влади та нагляду за правопорядком. Крім того, з середини березня до квітня 1918 р., окремі підрозділи постійно брали участь у встановленні громадського порядку та роззброєнні населення Київщини.

2 березня особовий склад стрілецького куреня був присутній на урочистій маніфестації, а участь 10 березня у військовому параді відзначили журналісти газети «Нова Рада»: «... на Софіївській площі відбувся парад українського війська. Промовляли воєнний міністр Жуковський та отаман Присовський. Особливо гарне враження на параді справили українські полоненики та січові стрільці»⁴⁸.

11 березня командування куреня для формування нових сотень та поповнення вже існуючих, під гаслом «До зброї!», оголосило мобілізацію. Спеціально для цього при запасній сотні В. Кучабського було створено мобілізаційну комісію, яка працювала кожен день з 10 до 16 год. по вул. Львівській 24⁴⁹.

Отже, досліджена проблема засвідчує, що відроджена українська державність на землях, що входили в склад Росії була визнана українцями австро-угорського підданства. Більш того, військовополонені українці відмовились від присяги Австро-Угорщині на користь УНР. Вірність УНР була продемонстрована участю в Першій більшовицько-українській війні, де вони проявили високий рівень боєздатності, політичної стійкості та національної свідомості.

Bibliografia

Antonov-Ovsienko V., *Zapiski o grazhdanskoj vojne*, t. 1, Moskva 1924.

Davnyy R., *Pro Sichovykh Striltsiv*, Viden 1921.

Derzhavnyy arkhiv Rosiys'koyi federatsiyi (DARF), f. r – 8415, op. 1, spr. 17, ark. 71, 167, 173, 175–177, 181, 186, 198,

Do zbroyi, „Nasha dumka” 1918, bereznya 11, № 1.

Dumin O., *Miy pamyatnyk 1917–1918 r.r. pry Sichovykh Striltsyakh*, „Striletska dumka” 1919, № 60, 9 lystopada.

Holubko V., *Armiya Ukrayinskoyi Narodnoyi Respubliky*, Lviv 1997.

Hrytsak Y., *Narysy istoriyi Ukrayiny. Formuvannya ukrayinskoyi natsiyi XIX–XX st.*, Kyiv 1996.

Kakurin N., *Kak srazhalas revolyutsiya*, v 2-kh tomakh, t. 1, Moskva 1990.

Kovalchuk M., *Yevhen Konovalets na choli Sichovykh Striltsiv (1918–1919)*, „Ukrayinskyy vyzvolnyy rukh” 2006, № 8.

⁴⁷ Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 1076, op. 1, spr. 12, ark. 36.

⁴⁸ *Parad ukrayinskoho viyska*, „Nova Rada” 1918, bereznya 13, № 32, s. 2.

⁴⁹ V. Kuchabskyi, op. cit., s. 98; *Do zbroyi*, „Nasha dumka” 1918, bereznya 11, № 1, s. 1.

- Krezub A., *Z Kyeva do Sarn i nazad*, „Istorychnyy Kalendar-almanakh Chervonoyi Kalyny na 1938 rik” 1937.
- Kuchabskyy V., *Vid pervopochyniv do Proskurivskoyi operatsiyi. Korpus Sichovykh Striltsiv: voyenno-istorychnyy narys*, yuvileyne vydannya 1917–1967, Chikaho 1969.
- Kurakh M., *Persha bateriya Sichovykh Striltsiv*, „Visti” 1959, № 94.
- Lykholat A., *Zdiysnennya leninskoyi polityky v Ukrayini 1917–1920*, Kyiv 1967.
- Parad ukrayinskoho viyska*, „Nova Rada” 1918, bereznya 13, № 32.
- Rayevskyy S., *Moya sluzhba pid komanduvanniam Symona Petlyury*, „Ukrayinskyy kombatant” 1947, № 1.
- Ripetskyy S., *Ukrayinske Sichove Striletstvo. Vyzvolna ideya i zbroynny chyn*, Nyu-York 1956.
- Rosiyskyy derzhavnyy voyennyy arkhiv, f. 14, op. 1, spr. 10, ark. 111.
- Stefaniv Z., *Ukrayinski Zbroyni sily 1917–1921 r.r. Doba Tsentralnoyi Rady y Hetmanatu*, „SUV” 1947, № 1.
- Sushko R., *Sichovi Striltsi za Tsentralnoyi Rady*, „Istorychnyy Kalendar-almanakh Chervonoyi Kalyny na 1928 rik” 1927.
- Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 1076, op. 1, spr. 12, ark. 36.
- Tynchenko Y., *Ofiterskyy korpus Armiyi Ukrayinskoyi Narodnoyi Respubliki (1917–1921)*, naukove vydannya, Kyiv 2007.
- Tynchenko Y., *Persha ukrayinsko-bilshovytska viyna (hruden 1917 – berezen 1918)*, Kyiv–Lviv 1996.
- Tynchenko Y., *Ukrayinski zbroyni sily berezen 1917 r. – lystopad 1918 r. (orhanizatsiya, chyselnist, boyovi diyij)*, naukove vydannya, Kyiv 2009.
- Udovychenko O., *Persha borot'ba za Kyiv (1917–1918)*, „Viyskova sprava, Ukrayinskyy neperiodychnyy viyskovyy zhurnal” 1927, № 1.
- Udovychenko O., *Ukrayina u viyni za derzhavnist*, Vinnipeh 1954.

Participation of Ukrainians – citizens of the Austro-Hungarian Monarchy in the First Ukrainian-Soviet War (January–March 1918)

Summary: The article focuses on the participation of Ukrainians from the territories of the Austro-Hungarian Monarchy in the first war for Ukrainian independence against the army of Bolshevik Russia in the 20th century. The war lasted from December 1917 to June 1918. The Ukrainian People's Republic (UPR) won this war mainly due to the fact that Austria-Hungary and Germany became allies of the UPR in the second half of February 1918. The few combat units of the UPR army were not able to oppose the superior forces of Bolshevik Russia. The Ukrainians who came from Galicia were characterized by high levels of political awareness and identity, and outstanding fighting skills. On the eve of the First Ukrainian-Soviet War, the Ukrainian authorities in Kiev allowed them, as prisoners of war held captive by Russia during World War I, to form a military unit within the UPR army, known as the Sich Riflemen Halych-Bukovyna Kurin. At the beginning of the Ukrainian-Soviet War, the unit was renamed the First

Sich Riflemen Kurin. It played an important role in stopping the Bolshevik offensive operation against Kiev, suppressing the Bolshevik uprising in Kiev, and defending the central government until the treaties with the future allies, Germany and Austria-Hungary, were signed in Brest.

Keywords: UPR army, Supreme Ukrainian Council, Sich Riflemen

Teilnahme von Ukrainern – Bürgern der Österreichisch-Ungarischen Monarchie am Ersten Bolschewistisch-Ukrainischen Krieg (Januar–März 1918)

Zusammenfassung: Der Text befasst sich mit der Teilnahme von Ukrainern aus den Gebieten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie am ersten Unabhängigkeitskrieg der Ukraine im 20. Jahrhundert gegen die Armeen des bolschewistischen Russlands. Der Krieg dauerte von Dezember 1917 bis Juni 1918. Die Ukrainische Volksrepublik (URL) war in diesem Krieg vor allem deshalb siegreich, weil Österreich-Ungarn und Deutschland ab der zweiten Februarhälfte 1918 zu Verbündeten der URL wurden. Die wenigen Kampfeinheiten der URL-Armee waren allein nicht in der Lage, den überlegenen Kräften des bolschewistischen Russlands etwas entgegenzusetzen. Die Ukrainer, die aus Galizien stammten, zeichneten sich durch ihr politisches Bewusstsein, starkes Identitätsgefühl und ihre Kampffähigkeiten aus. Am Vorabend des Ersten Bolschewistischen Krieges erlaubten die ukrainischen Behörden in Kiew ihnen, als russische Kriegsgefangene des Ersten Weltkriegs eine Militäreinheit zu bilden. Dabei handelte es sich um die Sitscher Schützen, die Teil der URL-Armee waren. Zu Beginn des bolschewistisch-ukrainischen Krieges wurde diese Einheit in 1. ukrainische Schützen-Kosakendivision umbenannt. Sie spielte eine wichtige Rolle beim Stoppen der bolschewistischen Offensive auf Kiew, bei der Niederschlagung des bolschewistischen Aufstands in Kiew und bei der Verteidigung der Zentralbehörden bis zur Unterzeichnung der Verträge mit den künftigen Verbündeten Deutschland und Österreich-Ungarn in Brest.

Schlüsselwörter: Armee der URL, der Ukrainische Zentralrat, Sitscher Schützen

Udział Ukraińców – obywateli monarchii austro-węgierskiej w pierwszej wojnie bolszewicko-ukraińskiej (styczeń–marzec 1918)

Streszczenie: Tekst skupia się na udziale Ukraińców z terenów monarchii austro-węgierskiej w pierwszej wojnie o niepodległość Ukrainy w XX w. przeciwko wojskom Rosji bolszewickiej. Wojna trwała od grudnia 1917 r. do czerwca 1918 r. Zwyciężyła w niej Ukraińska Republika Ludowa (URL) głównie dzięki temu, że od drugiej połowy lutego 1918 r. Austro-Węgry i Niemcy zostały sojusznikami URL. Nieliczne jednostki bojowe wojska URL nie miały możliwości przeciwstawić się przeważającym siłom Rosji bolszewickiej. Świadomością polityczną, tożsamościową oraz umiejętnością walki wyróżniali się Ukraińcy pochodzący z Galicji. W przededniu pierwszej wojny bolszewickiej ukraińskie władze w Kijowie zezwoliły im, jako jeńcom wojennym wziętym do niewoli przez Rosję podczas I wojny światowej, na utworzenie

jednostki wojskowej. Był nią Halicko-Bukowiński Kureń Strzelców Siczowych, stanowiący części armii URL. Na początku wojny bolszewicko-ukraińskiej jednostka ta została przemianowana na I Kureń Strzelców Siczowych. Odegrał on ważną rolę w powstrzymaniu bolszewickiej ofensywy na Kijów, stłumieniu powstania bolszewickiego w Kijowie i w obronie władz centralnych, aż do momentu podpisania w Brześciu traktatów z przyszłymi sojusznikami – Niemcami i Austro-Węgrami.

Słowa kluczowe: wojsko URL, Ukraińska Centralna Rada, Strzelcy Siczowi

